

DESCOBRIR MANRESA

Quadern de treball 2

AQUELLA LLUM RESPLENDENT

DISSENY CURRICULAR

ASSOCIACIÓ MISTERIOSA LLUM

Ajuntament de Manresa

 Zenobita
edicions

1a edició, 2010

Josep Antoni SERRA SANTALLUSIA és mestre de primària (1972), llicenciat en Història Moderna (1977) i doctor en Pedagogia (Didàctica de les Ciències Socials) (2003). És autor de llibres i articles a l'entorn de l'ensenyament de la història i les ciències socials. Ha actuat d'assessor pedagògic en diversos projectes i està especialitzat en el disseny de materials curriculars.

© Josep Antoni SERRA, pel text

De l'edició:

© Associació Misteriosa Llum

© Ajuntament de Manresa

Disseny i il·lustració de la coberta:

Cristina Zafra

Producció:

Zenobita edicions

www.zenobitaedicions.com

a/e: zb@zenobitaedicions.com

Tel.: 93 875 7363

AQUELLA LLUM RESPLENDENT 2

Disseny curricular

Josep Antoni Serra

1. INTRODUCCIÓ

Aquesta proposta de treball és una unitat didàctica promoguda per l'entitat Associació Misteriosa Llum.

El material està pensat per incloure'l dins l'àrea de coneixement del medi, especialment a cycle superior. (Tampoc no desentonaria si es decidís integrar-lo a l'àrea de ciències socials dels primers cursos d'ESO).

En general considerem que, conceptualment, pot encaixar bé en l'últim cycle de primària perquè, segons el currículum oficial (Decret 142/2007, DOGC 4915, Continguts per al cycle superior de l'àrea de coneixement del medi natural, social i cultural, bloc «Canvis i continuïtats en el temps»), és l'hora de demostrar comprensió del temps cronològic i de les representacions gràfiques per situar fets i etapes de l'evolució històrica, així com les perioditzacions convencionals de datació d'esdeveniments històrics. També és el moment d'utilitzar fonts històriques per obtenir factors explicatius de les accions humanes i, finalment, és l'hora de presentar la caracterització de les societats en diverses etapes històriques (en el nostre cas la baixa edat mitjana), i analitzar alguns problemes socials.

El contingut de la unitat el podem dividir en quatre blocs:

A) En el primer es pretén donar una visió resumida d'alguns aspectes econòmics i socials de Manresa a la baixa edat mitjana, i més concretament, de final del segle XIII i principi del XIV, una època que els especialistes qualifiquen de «bona» en termes generals. En aquells anys es van fer coses molt importants des del punt de vista arquitectònic (inici de la Seu i de noves esglésies, construccions de ponts, noves muralles, etc.) perquè la ciutat no parava de créixer i perquè la situació econòmica oferia bones possibilitats als tres sectors principals: agricultura, comerç i artesanía.

B) El segon bloc presenta les situacions de crisi que en els esdeveniments històrics acostumen a acompanyar també els moments més esplendorosos. És hora de reflexionar sobre el fet que, com diu Josep M. Gasol (1975, 35): «[En aquell temps] no tot anava bé, però en la vida dels pobles, com en la dels homes, no tot són flors i violes». Per tant és quan s'ha de comentar la conjunció de tota una sèrie de factors que van traspalsar la vida dels

nostres avantpassats: guerres, sequera, fam, pestes i, conseqüentment, sofriments generalitzats i conflictes socials. Però també era l'hora que la ciutadania de l'època havia de demostrar capacitat d'esforç, audàcia i imaginació per intentar superar la crisi i proposar una obra d'una gran complexitat d'enginyeria i de gran cost econòmic: la construcció d'una sèquia per abastir els camps de l'entorn de la ciutat amb aigua del riu Llobregat.

C) El tercer bloc correspon als moments de conflicte. Com ja sabem, la iniciativa de la gent de Manresa va aixecar una forta oposició entre els habitants d'alguns pobles propers: Santpedor, Sallent, Castellnou de Bages i Artés, encapçalada pel senyor jurisdiccional dels tres últims pobles, el bisbe de Vic.

Com passa actualment, l'aigua era un bé escàs en aquests territoris i la construcció de la sèquia va originar una espècie de «guerra de l'aigua». La gent d'aquells pobles no va veure amb bons ulls la decisió de desviar una part de l'irregular cabal del Llobregat en benefici exclusiu de Manresa.

En aquest tercer bloc caldrà que els educadors facin un esforç especial per fer entendre l'arrelament dels valors religiosos en la societat de l'època per afavorir la capacitat empàtica dels escolars a l'hora de comprendre el traspals que va representar l'excomunió i l'entredit promulgat pel bisbe de Vic.

D) El quart i últim bloc se centra en la solució del problema sorgit entre la ciutat de Manresa d'una banda, i els pobles de la rodalia i el bisbe de Vic, d'altra. És el moment de posar en primer pla la importància de valors com la tolerància, la defensa de la pau, l'acceptació de les normes per facilitar la convivència, la defensa dels drets propis i l'acceptació dels dels altres, així com la necessitat de complir els deures per millorar la relació amb les persones de l'entorn.

En resum, és l'hora de valorar positivament el diàleg per sobre de la confrontació que va permetre la signatura de la concòrdia. També ha de ser el moment de mostrar respecte pels que defensen que, més enllà dels fets objectius de la defunció del bisbe Galzeran Sacosta, la seva substitució per un altre eclesiàstic més dialogant i la signatura de l'acord entre la ciutat de Manresa i el nou bisbe Ricomà, va ser la incidència del fet miraculós de la Llum la que va afavorir la finalització del conflicte.

2. CONTINGUTS

1. Les muralles de la ciutat medieval. Trets bàsics.
2. La situació de crisi del segle XIV.
3. La construcció de la Sèquia.
 - Conflictes i solucions
4. Els fets de la Llum.

3. COMPETÈNCIES BÀSIQUES

Competències pròpies de l'àrea

Competència en el coneixement i la interacció amb el món físic

- Diferenciar entre deures i drets i saber que en l'època medieval no eren pas els mateixos que en l'actualitat.
- Situar-se en l'espai i orientar-se utilitzant el plànol
- Utilitzar fonts d'informació gràfiques i textuales per observar i analitzar l'entorn.
- Situar etapes i fets de la història catalana en una estructura cronològica.

Competència social i ciutadana

- Analitzar i valorar les causes i les conseqüències.
- Adonar-se que hi pot haver diferents punts de vista sobre un mateix fet i que el que hom pensa no és el que ha de pensar tothom.

Aportacions a les altres competències

Competència comunicativa lingüística i audiovisual

- Identificar informació en textos

Tractament de la informació i competència digital

- Utilitzar el pensament crític per a l'anàlisi de la informació

4. OBJECTIUS

- Identificar elements i trets bàsics de la ciutat medieval que s'han perllongat en el temps.
- Identificar els punts de vista i opinions de les persones en determinades situacions.
- Reconèixer relacions simples de causa-efecte.

- Establir la successió de situacions en uns fets: la Sèquia i la Llum.
- Identificar les gran etapes de la història en una línia de temps.
- Entendre que el diàleg és una activitat normal per resoldre conflictes i contrastar situacions.
- Sensibilitzar-se del fet que davant els problemes i etapes de crisi és quan més calen activitats d'esforç, capacitat de sofriment i perseverança per aconseguir superar-los.
- Ser conscient que els trets que caracteritzen Manresa són una creació, producte i herència de segles d'activitats dels nostres avantpassats que cal valorar, millorar i transmetre a les futures generacions.
- Valorar i respectar formes de conductes positives llegades pels nostres avantpassats.

5. ACTIVITATS D'APRENTATGE

1. El gran segle de Manresa

- 1.1. Escriure el nom de dues esglésies que s'han perllongat en el temps, a partir de la seva identificació en un plànol medieval de Manresa.
- 1.2. Relacionar el nom d'uns portals medievals de la ciutat amb la direcció on menaven.
- 1.3. Acolorir uns carrers en el plànol medieval de Manresa a partir de la identificació que s'ha fet prèviament en el plànol actual.
- 1.4. Respondre a un qüestionari de paraules antònimes (sí/no) a partir de la lectura d'una font visual secundària.
- 1.5. Anotar números al costat d'uns elements per demostrar que s'han identificat.

Orientacions didàctiques

Per plantejar aquestes activitats és molt recomanable tenir penjat a l'aula el cartell «Manresa 1375» que va produir Regió7 en col·laboració amb l'Ajuntament de Manresa, el febrer del 2008. El dibuix de Dani Hernández, amb la reconstrucció històrica de Raquel Valdenebro, recollia amb molta precisió el que fins llavors es coneixia de la distribució urbana de Manresa al segle XIV.

El cartell o la versió en blanc i negre de les pàgines 2 i 3 del quadern, s'han d'analitzar i comentar profusament (en el segon cas, caldria pintar els cursos d'aigua de color blau per afavorir la lectura icònica). Es poden identificar les esglésies i els carrers que han mantingut la

seva disposició, situar punts de referència actuals (per exemple, establiments comercials populars, vies importants com el Passeig, la carretera de Vic, la de Cardona, etc.).

Si es té a la vista el cartell, seria el moment adequat per valorar positivament el treball imprescindible de l'arqueologia per estudiar els vestigis materials, restes de les activitats exercides pels nostres avantpassats i que han possibilitat la realització d'un dibuix aproximat de com era la ciutat fa més de sis-cents anys. També seria el moment escaient per comentar que, com totes les ciències, l'arqueologia està en contínua construcció, de manera que si el mapa el fessin actualment ja s'haurien de dibuixar dues torres més, els fonaments de les quals s'han descobert durant les obres del carrer de la Muralla durant l'any 2009. Aproximadament en el punt (x) i (y) del plànol de la pàgina 2 i 3.

Si el grup classe no hagués tractat prèviament el tema de les grans perioditzacions històriques, seria recomanable proposar l'exercici 1 de la pàgina 6.

2. Moments d'esplendor, moments de crisi

- 2.1. Anotar nom de les etapes de la història en el lloc corresponent d'una línia de temps.
- 2.2. Escriure les lletres en una línia de temps per demostrar que s'ha identificat la ubicació d'uns fets històrics presentats amb l'any corresponent.
- 2.3. Senyalar unes frases per identificar les que aporten informació correcta que s'ha obtingut de la lectura prèvia d'un text.
- 2.4. Relacionar una imatge amb la frase corresponent que la descriu.

Orientacions didàctiques

El fris de l'exercici 1 es podria ampliar i tenir-lo penjat com un cartell a la paret de l'aula. Seria convenient situar-hi alguns fets o etapes significatives per a l'alumnat. Per exemple, el temps dels romans, el descobriment d'Amèrica, etc.

3. El conflicte: no es posaven d'acord

- 3.1. Relacionar frases, prèviament retallades, amb les imatges corresponents de tres personatges històrics per identificar el que diu cada un d'ells.

Orientacions didàctiques

Aquest model d'exercici és molt adequat per tractar un aspecte que és una constant en la convivència social: que els punts de vista a l'hora d'analitzar un problema poden ser diferents segons els interessos i preocupacions de cada grup social. I que és possible que cada visió del problema

sigui raonable o, com gairebé sempre sol passar, que tothom tingui una part de raó.

- 3.2. Respondre un qüestionari a partir de la lectura d'un text, anotant paraules antònimes (vertader/fals)

Orientacions didàctiques

Aquest exercici pot servir per analitzar també una altra constant en la societat: en la majoria de casos, el grup o individu que ocupa una posició social de més preeminència dins la comunitat fa servir el seu poder per obligar els altres sectors socials a acatar, moltes vegades per força, les seves decisions.

No cal dir que es podrien aprofitar els dos exercicis per valorar altres maneres més justes i raonables de tractar els problemes quan s'expressen interessos divergents.

4. La solució del conflicte: la concòrdia

- 4.1. Anotar paraules al costat d'una frase per diferenciar les que compleixin un requisit determinat.
- 4.2. Escriure unes frases a sota d'uns dibuixos per demostrar que s'han identificat.

Orientacions didàctiques

El colofó dels comentaris en els exercicis anteriors ens ofereixen les activitats 4.1 i 4.2 a l'hora d'analitzar la signatura de la concòrdia entre els representants del bisbat de Vic i els de la ciutat de Manresa.

Per començar, caldria deixar ben clar que la paraula «concòrdia» vol dir, segons el diccionari, la unió de desitjos i de les voluntats que produeixen la pau, o també que és un «acord per conveniència». En segon lloc, seria bo valorar les iniciatives de les persones que van comprendre que la confrontació permanent no ofereix solucions, i que van fer esforços per posar en primer pla els aspectes de la discòrdia menys radicals, aquells que tenien alguna possibilitat de ser acceptats per les parts en conflicte amb un mínim interès de no eternitzar-lo. En aquesta línia, per part manresana, va destacar l'acció de Ramon Saera, un advocat i polític de l'època.

Quan arribi l'hora de comentar les respostes de l'alumnat, podríem aprofundir encara més en el tractament del valor de la tolerància davant les diferències entre uns i altres per aconseguir la pau. Es pot ressaltar que per arribar a un acord per millorar la convivència comporta cedir «en favor de l'altre» alguns aspectes i, com a contraposició que «l'altre» cedeixi en algunes voluntats. No s'hauria d'enfocar l'exercici amb

l'objectiu d'endevinar qui va guanyar, qui va acabar tenint el que volia. Però això no vol dir que obviem el fet que uns punts de la concòrdia afavorien més les pretensions del bisbat de Vic i, uns altres les de la ciutat, i potser alguns acords beneficiaven totes dues parts.

De tota manera, en aquest exercici la classificació que exposem en el solucionari s'ha de valorar com una proposta bastant oberta perquè en alguns casos no hi ha una resposta «definitiva».

5. La solució del conflicte: la Llum

- 5.1. Classificar unes frases, relacionant-les amb les paraules «fet» o «opinió».
- 5.2. Ordenar espacialment unes imatges, prèviament retallades, en una seqüència on hi ha els textos explicatius.

Orientacions didàctiques

Un dels objectius més interessants de l'ensenyament del coneixement històric, com passa en la majoria de les ciències humanes que estudien les persones i els seus comportaments, és que està sotmès a inconsistències i variacions a l'hora de descriure el passat i que no hem de caure en el fet simplista de pensar que aquestes variacions són el resultat de la manca de cura i la imprecisió a l'hora d'estudiar-les.

És important que l'alumnat, ja des dels primers cursos, adquireixi l'hàbit de distingir entre el que és un fet provat per la consulta o l'ús de diverses fonts, del que és una simple opinió, més o menys afortunada. També hauria de ser conscient que els especialistes o les persones en general poden oferir descripcions i explicacions diferents sobre aspectes del passat. Amb aquestes accions se'l prepararia per demostrar comprensió cap al fet que hi ha tot un seguit de factors com l'època, el lloc, les fonts emprades, el punt de vista particular dels autors, la pertinença a un col·lectiu determinat, etc. que afecten les interpretacions dels fets humans, tant els actuals com els del passat.

En el fons es tractaria de ser conscients que hi pot haver diverses interpretacions sobre les qüestions històriques, cosa que va estretament lligada a la pràctica del valor d'aprendre a ser respectuosos amb les diferències d'opinió.

Per descomptat, el tema del fet misteriós de la Llum és totalment adequat per assolir aquest objectiu. El debat sobre la veracitat de l'aparició d'una llum a l'església del Carme de Manresa o de si, simplement, va ser una llegenda creada al final de l'edat mitjana pels frares del mateix convent, té una llarga tradició a la nostra ciutat.

En conclusió, és important que l'alumnat entengui que la història abraça tant la informació històrica com la interpretació d'aquesta informació.

6. Per què...?

- 6.1. Relacionar una frase amb el text corresponent, (amb tres opcions per escollir), que expliquen la causalitat.

Orientacions didàctiques

L'exercici està plantejat perquè serveixi com a resum dels fets de la Llum, però especialment per tractar un concepte important per al coneixement històric: la relació causa-efecte o, el que és el mateix, realitzar connexions causals simples. I del tractament d'aquest concepte se n'hauria de derivar l'exercitació d'una sèrie de destreses i de pràctiques de valors. Per exemple el debat, amb tot el que implica d'autocontrol de les emocions i acceptació de les normes de participació en una discussió, o comprendre perquè les persones van actuar d'una manera determinada, amb el que comporta de necessitat d'alliberar-se de prejudicis, de no fer anàlisis simplistes del comportament de les persones classificant-les entre «bones» i «dolentes» i d'evitar jutjar només per les aparences.

Tots aquests aspectes es poden relacionar amb el valor d'aprendre a ser empàtic, a posar-se en el lloc dels altres i d'entendre que les accions humanes dels nostres avantpassats, d'una banda, es van veure afectades per factors com l'època, el lloc on es van produir, els judicis de valors predominants en aquells moments i, d'una altra, pel fet que les interpretacions que fem actualment dels esdeveniments succeïts fa temps es basen en una escala de valors molt diferent de les que predominaven aleshores. Tot un seguit de punts que s'haurien de tenir en compte a l'hora de comentar l'actuació del bisbe de Vic en el moment de defensar els interessos del bisbat i dels seus súbdits, la gent de Sallent i dels altres pobles, que van entendre que l'«apropiació» d'una part del cabal de l'aigua del riu per part de la gent de Manresa podria comportar perjudicis en les seves formes de vida.

6. BIBLIOGRAFIA

- CORNET, J. (1950). *Història (en síntesis) de la Misteriosa Luz de Manresa*. Manresa: Junta de la Aequia.
- DEAN, Jacqui (2008). *Ensenyar història a Primària*. Manresa: Zenobita edicions.
- EGAN, Kieran (1994). *Fantasia e imaginación: su poder en la enseñanza*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia / Morata Ed.
- GASOL, J. M. (1975). *La història de Manresa explicada als infants*. Manresa: Símbol (2a edició).
- ORIOl de BARCELONA, R.P.J. (1932). *La Llum brillant en les tenebres*. Manresa: Tipografia Artística.
- SARRET i ARBÓS, J. (1906). *La Cèquia de Manresa*.
- SARRET i ARBÓS, J. (1931). *Llum!... a la Llum de Manresa*. Impremta i Enquadernacions Sant Josep.
- SARRET i ARBÓS, J. (1932). *El plet de la Miraculosa Llum de Manresa*. Impremta i Enquadernacions Sant Josep.
- TORRAS, Marc (2002). «Els primers segles de la Sèquia». A *Al voltant de la construcció de la Sèquia de Manresa*. Manresa: Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya (demarcació Catalunya central) / Col·legi d'Enginyers Tècnics Industrials de Manresa.

7. SOLUCIONARI

1. El gran segle de Manresa

- 1.1. Església del Carme: 3; la Seu: 4
- 1.2. Portal d'Urgell cap a la Segarra i Lleida, portal de Predicadors cap a Cardona i Solsona; portal de Sobrerroca cap a Berga i Vic; portal de Mossèn Bosch cap al Pont Vell i Montserrat.
- 1.3. Acolorir els carrers corresponents
- 1.4. Sí: 3-5-6-8-9-11-13 / No: 1-2-4-7-10-12
- 1.5. 1-i; 2-d; 3-a; 4-h; 5-b; 6-c; 7-e; 8-f; 9-g
- 1.6. La manera com van vestits (túniques, gorres, no porten pantalons...), l'ús exclusiu de màquines mogudes per força manual; l'ús de recipients de fusta.

2. Moments d'esplendor, moments de crisi

- 2.1. D'esquerra a dreta i de dalt a baix, escriure en els requadres: edat antiga, edat mitjana, edat moderna, edat contemporània.
- 2.2. D'esquerra a dreta: F, B, E, A, D, C.
- 2.3. S'han d'assenyalar les frases: 1, 2, 6, 7 / El Pont Nou.

3. El conflicte: no es posaven d'acord

- 3.1. 1-k; 2-l; 3-j.
- 3.2. Seguint l'ordre en què han estat escrites les frases: vertader - vertader - fals - fals - vertader - vertader.

4. La solució del conflicte: la concòrdia

- 4.1. B: 2, 3, 4, 8, 11 / M: 1, 5, 7, 9, 10 / BM 6, 12.
- 4.2. D'esquerra a dreta i de dalt a baix, es refereixen als acords: 12, 6, 2, 9, 10, 11.

5. La solució del conflicte: la Llum

- 5.1. Fets: 2, 4, 7, 8 / Opinions: 1, 3, 5, 6.
- 5.2. Seguint l'itinerari que assenyalen les fletxes: D-I-H-C-E-A-G-B-F.

6. Per què...?

- 6.1. A-1; B-3; C-1; i/o C-2.